

отримання інноваційної продукції. Процес інформатизації викликає якісні зміни в усіх сферах суспільного життя, формуючи контури майбутнього постіндустріального суспільства. Найважливішими ознаками такого суспільства мають стати: креативний характер праці, постійний науковий пошук, високотехнологічний рівень виробництва, «колективний розум», міцна консолідація членів суспільства, високий рівень соціального інтелекту.

Список використаних джерел

1. Жаворонкова Г.В. Розвиток інноваційних інформаційно-комп'ютерних технологій в Україні / Г.В. Жаворонкова, І.О. Борисюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №3. – С. 68-72.
2. Литвин А.Є. Особливості розвитку галузі інформаційних технологій / А.Є. Литвин // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №11(125). – С. 300-307.
3. Плєскач В. Проблеми становлення електронних ринків в умовах розвитку інформаційного суспільства / В. Плєскач // Науково-технічна інформація. – 2008. – №2. – С. 45-48.
4. Сазонець О.М. Методологічні засади формування інформаційної системи ТНК / О.М. Сазонець // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №12(126). – С. 43-49.
5. Тамбовцев В.Л. Пятый рынок: экономические проблемы производства информации / В.Л. Тамбовцев. – М. : Изд-во МГУ, 2006. – 127 с.
6. Швед В.В. Викиномика как новая веха в управлении / В.В. Швед. // Экономика Крыма. – Симферополь. – 2011. – №1. – С. 234-237.

*Слободян К.В., магістрант 2 року підготовки,
спеціальності «Менеджмент»,
Вінницький інститут Університету «Україна»*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

RISK MANAGEMENT SYSTEM IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Анотація. Розглянуто питання управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності. Проаналізовано групи методів управління ризиками. Визначено алгоритм управління ризиками.

Ключові слова: ризик, зовнішньоекономічна діяльність, управління ризиками.

Abstract. The issue of risk management in foreign economic activity is considered. Groups of methods of risk management are analyzed. The risk management algorithm is determined.

Keywords: risk, foreign economic activity, risk management.

Постановка проблеми. Ризики зовнішньоекономічної діяльності відрізняються від загальної системи ризиків тим, що в їх структурі переважають ризики, вплив на які з боку підприємства мінімізований, або взагалі неможливий. Тому особливої ваги набувають питання управління такими ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, що приділяли і приділяють увагу дослідженню питання управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності виокремимо таких, як: Валув Ю.Б., Маханець Л.Л., Дубинець Ю., Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Сіваченко І.Ю., Вітлінський В.В., Леонова В.В. та інші.

Виклад основного матеріалу. Головна проблема управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності підприємства полягає в управлінні тими ризиками, настання яких не залежить від зусиль підприємств. Можна виділити такі групи методів, спрямованих на зменшення можливих збитків, що викликані цими ризиками:

1. Страхування, тобто використання різних видів полісів, договорів страхування.

2. Хеджування як метод використання біржових ф'ючерсних контрактів і опціонів.

3. Застосування різних форм і методів розрахунково-кредитних відносин, що зводять до мінімуму ризик неплатежу за поставлені товари, або неотримання товарів проти їх сплати.

4. Аналіз і прогнозування кон'юнктури (попиту, пропозиції, ціни) на зовнішньому ринку, планування і своєчасна розробка заходів з метою уникнути можливих збитків, викликаних несприятливими кон'юнктурними змінами.

5. Інші методи [1].

Система мінімізації ризиків повинна складатись з організаційних та економічних методів зниження ризику. До організаційних методів зниження ризику зовнішньоекономічної діяльності відносяться: відхилення ризику, недопущення збитків, мінімізація збитків та передача контролю за ризиком [2].

Недопущення збитків або запобігання ризикам припускає здійснення підприємством певних заходів і дій, що спрямовані на недопущення ризикових ситуацій. Це може бути досягнуте за рахунок підвищення обґрунтованості підготовки і реалізації управлінських рішень зовнішньоекономічній діяльності, одержання додаткової інформації, розробки схем ділової активності, що уникають найбільшій зони збитків.

Мінімізація збитків спрямована на розробку заходів щодо мінімізації збитків зовнішньоекономічній діяльності у випадку ризикової ситуації. Метод включає диверсифікованість зовнішньоекономічній діяльності підприємства, що полягає в розподілі зусиль і капіталовкладень між різноманітними видами діяльності, безпосередньо не пов'язаними один з одним: використання професійних стратегій припускає установа певної структури капіталу і майна підприємства за окремими напрямками його використання для досягнення певних цілей; лімітування обсягів найбільш ризикованих операцій і проектів, як спосіб мінімізації ризику, передбачає

встановлення лімітів на проведення найбільш ризикованих дій, до яких відносять обсяг реалізації товарів, попит на який нестабільний чи знаходиться в процесі формування; обсяг закупівлі товарів в умовах передоплати; обсяг реалізації товарів в умовах відстрочки платежу; обсяг приваблюваних позикових засобів; обсяг інвестування по одному проекту; розробка і реалізація системи заходів для локалізації наслідків ризикової ситуації.

Передача контролю за ризиком або трансфер ризику застосовуються за трьома причинами, за яких передача ризику вигідна як для сторони передаючої (трансферу), так і для приймаючої (трансфері): втрати, що великі для сторони, яка передає ризик, і можуть бути незначні для сторони, що приймає на себе цей ризик; трансфері може знати кращі способи і мати кращі можливості для скорочення можливих утрат, ніж трансфер; трансфері може знаходитися в кращій позиції для скорочення втрат чи контролю за господарським ризиком. Основний спосіб передачі ризику – це передача ризику через складання контракту. Однак трансфер ризику – не обов'язково найбезпечніший і найефективніший спосіб мінімізації ризику. Трансфері може просто не мати достатніх засобів для покриття втрат трансферу, тому при передачі ризику необхідно враховувати розподіл ризиків – він повинен бути чітким і однозначним, трансфері повинен мати можливість швидко виконати всі прийняті на себе зобов'язання: трансфері повинен мати значні повноваження для скорочення ризику і контролю за ним, щонайкраще використовувати ці повноваження [8].

У сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємець приймає на себе додаткову відповідальність, а відповідно і ризик за зовнішньоторговельною операцією, проводячи самостійно всі основні етапи угоди. Саме управління ризиком є кінцевим результатом оцінки і аналізу ризику зовнішньоекономічної угоди.

Загальний концептуальний підхід до управління ризиком зовнішньоторговельної угоди полягає в наступному: у виявленні можливих ризикових наслідків угоди, що укладається; у розробці засобів, що запобігають чи зменшують розмір збитку від впливу неврахованих ризикових факторів, непередбачених обставин; у реалізації такої системи адаптування підприємництва в сфері зовнішньої економіки до ризиків, яка дозволяє нейтралізувати чи компенсувати негативні ймовірні результати і максимально використовувати шанси на одержання високого підприємницького доходу. Визначення управління ризиком зовнішньоторговельної угоди повинне базуватися на економічному змісті ризику і управлінні як економічних категорій. Виходячи з цього, може бути прийняте наступне формулювання. Управління ризиком зовнішньоторговельної угоди – це процес виявлення рівня невизначеності (відхилень у прогнозованому результаті), прийняття і реалізації управлінських рішень, негативного впливу на процес і результати відтворення випадкових факторів, що одночасно забезпечує високий рівень підприємницького доходу.

Комплекс інструментів ризик-менеджменту необхідно використовувати в ході проведення всіх етапів і стадій зовнішньоекономічної угоди, що дозволить більш гнучко управляти, та опановувати ризики зовнішньоторговельної діяльності.

Безумовно, підприємцю дуже важливо знати про ймовірне настання ризику, але ще важливіше установити його вплив на результати діяльності підприємства, оцінити ймовірність того, що деяка подія дійсно відбудеться і яким чином вона вплине на економічне становище фірми [3].

На кожному етапі використовуються свої методи управління ризиками. Результати кожного етапу стають вихідними даними для наступних етапів, створюючи систему прийняття рішень зі зворотнім зв'язком. Така система забезпечує максимально ефективно досягнення цілей, оскільки знання, які отримуються на кожному з етапів, дозволяє коректувати не тільки методи впливу на ризик, але і самі цілі управління ризиками.

Управління ризиком включає розробку і реалізацію економічно обґрунтованих для даного підприємства рекомендацій і заходів, спрямованих на зниження вихідного рівня ризику до прийнятного фінального рівня. Управління ризиком спирається на результати оцінки ризику, техніко-технологічного і економічного аналізу потенціалу підприємства і середовища його функціонування, на прогнозно-нормативну базу господарювання, економіко-математичні методи, маркетингові й інші дослідження.

Для ефективного управління ризиками за кожним випадком потрібно розглядати заходи впливу на ризик, тому для вирішення цього питання запропоновано алгоритм впливу на ризик в залежності від розміру збитків та виду ризику.

Запропонований алгоритм дозволяє поетапно управляти ризиками на підприємстві. Кінцевим результатом алгоритму є прийняття рішень стосовно вибору методу впливу на ризик. Алгоритм включає у себе наступні етапи:

- виявлення ризиків за проектом;
- якісна оцінка ризиків виявлених ризиків;
- побудова матриці ризикованості;
- кількісна оцінка ризиків;
- вибір методу впливу на ризик [4].

Управління ризиками починається з виявлення ризиків, тобто визначення видів ризиків зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві. Для цього можна використовувати класифікацію ризиків, запропоновану у попередніх дослідженнях, яка враховує усі ризики зовнішньоекономічної діяльності саме для підприємства.

Аналізуються наступні види ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства відповідно до удосконаленої класифікації: пов'язані з умовами контракту – умови кількості та якості, умови упаковки та маркування, умови ціни, умови поставки, валютно-фінансових умов, форс-мажорних обставин; політичні – націоналізації та експропріації, обмеження конвертації певної валюти, одностороннє припинення контракту; макроекономічні – обмеження на експорт-імпорт, неможливість переказу капіталу, неотримання прибутку; інформаційні – відсутність необхідної інформації про нормативну та законодавчу базу країни, відсутність або невизначеність інформації про ринкову ситуацію; надійність партнера – невиконання

партнером зобов'язань, неплатоспроможність партнера, припинення контракту партнером через особисті обставини, зниження фінансової стійкості, затримки поставок з вини партнера; юридичні; високотехнологічні – пов'язані зі старінням технологій, пов'язані зі старінням продукції, пов'язані з зниженням рівня знань працівників; пов'язані з етапом угоди; митне оформлення; інвестиційні; транспортні.

Після виявлення ризиків проводиться якісна оцінка визначених зовнішньоекономічних ризиків. Даний етап включає оцінку ймовірності появи ризику та оцінку значущості ризику для підприємства. Методика якісної оцінки ризиків запропонована автором [5].

Результати оцінки ймовірності та значущості ризиків зводиться до матриці ризикованості, яка будується, шляхом співставлення показників ймовірності появи та рівня значущості реалізації, для кожного з проектів підприємства. Матриця ризикованості дозволяє отримати розподіл видів ризиків проекту за трьома зонами ризику: зона найбільш значимих та більш ймовірних ризиків, зона значимих та ймовірних ризиків, зона найменш значимих та малоїмовірних ризиків.

Якщо, в результаті побудови матриці ризикованості ризик опинився у зоні з низькою ймовірністю появи та значущості, то даний вид ризику на даний період часу є несуттєвим і надалі його можна виключити з розгляду, але необхідно контролювати даний вид ризику, щоб його ймовірність та значущість не зростала. У іншому випадку ризик потрапляє до зони з середньою або високою ймовірністю появи та значущості, що потребує проведення кількісної оцінки.

Різноманітність ризиків зовнішньоекономічної діяльності зумовлюється різноманітністю зовнішньоекономічних операцій, тому важливо дотримуватись певних принципів управління ризиками:

Перше з них – це принцип командності. Цей принцип полягає у тому, що всі дії в процесі управління ризиками повинні проводитися із застосуванням методів командної роботи, необхідна кооперація зусиль, навиків і знань.

Другий принцип – це принцип інформативності. Володіння інформацією про можливі інциденти, ризики, повинна доводитися до кожного працівника.

Третій принцип – прогнозованість. Його суть полягає у розробці стратегічних дій до того, як настане ризикова ситуація, що збільшить вірогідність сприятливого результату.

Четверте – це стратегія. Своєчасне, постійне і точне використання технологій управління ризиками забезпечує впорядковане середовище ухвалення рішень і ефективного використання ресурсів, тобто проблема ризику розглядається щоденно для попередження кризових ситуацій [6; 7].

У стратегічному управлінні визначають область ризику з найбільшою ймовірністю потенційно можливого порушення митного законодавства і найбільшою величиною збитку в разі виникнення ризиків (тенденції, закономірності), а також розробка і впровадження відповідних заходів щодо їх запобігання або мінімізації на рівні всієї митної служби України.

В оперативному управлінні визначають локальні області ризику з найбільшою

ймовірністю потенційно можливого порушення митного законодавства і найбільшою величиною збитку в разі виникнення ризиків, характерних для окремих осіб, товарів і (або) митних органів, в тому числі розподіл компетенції митних органів щодо прийняття рішень.

У тактичному управлінні визначають області ризику, характерних для короткострокових ситуацій, конкретних осіб, партій товарів.

Усі активи управління ризиками підлягають реєстрації, створюються бази даних ризиків, які є основою розробки подальших дій. У цьому полягає п'ятий принцип – документування.

Висновки. Отже, основною і головною метою процесу управління ризиками у сфері зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві – це збільшення вірогідності успішної реалізації проекту через зниження міри дії до прийняттого рівня.

Список використаних джерел

1. Валуєв Ю.Б. Предпосылки управления внешнеэкономической деятельностью промышленного предприятия / Ю.Б. Валуєв // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №5. – С. 120-129.

2. Вітлінський В.В., Маханець Л.Л. Ризикологія у зовнішньоекономічній діяльності / В.В. Вітлінський, Л.Л. Маханець. – К. : КНЕУ, 2008. – 432 с.

3. Дубинець Ю. Теоретичні аспекти ризику зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Ю. Дубинець // Вісник Тернопільської Академії народного господарства. – 2005. – №2. – С. 245-251.

4. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : навч. посіб. для студ. вузів / ред. Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, І.Ю. Сіваченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 792 с.

5. Леонова В.В. Ризик у зовнішньоекономічній діяльності України у процесах інтегрування / В.В. Леонова // Ризикологія в економіці та підприємстві : збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції. – К. : КНЕУ, Академія ДПС України, 2001. – 453 с.

6. Фінанси підприємств : підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.

7. Швед В.В. Страхування ризику як один з основних аспектів управління підприємством сфери ЗЕД / В.В. Швед // Інтелектуальний потенціал молоді в науці та практиці : Матеріали всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. – Хмельницький, 2006. – С. 259-260.

8. Швед В.В., Чорна Л.О. Інструментарій мінімізації цінних та валютних ризиків при імпорті споживчих товарів / В.В. Швед, Л.О. Чорна // Регіональний бізнес – економіка та управління. – Вінниця. – 2009. – №3. – С. 123-128.